

Vertrek van de 'Sleeping Lion' uit Nederland

door Hanco Zwaan, Nederlands Edelsteen Laboratorium - Naturalis Biodiversity Center
hanco.zwaan@naturalis.nl

In het Nederlands Edelsteen Laboratorium (NEL) van Naturalis worden veel mineralen, edelstenen, maar ook biomineralisaties als parels aangeboden voor identificatie en nader onderzoek. In de loop van jaren zijn heel bijzondere items langsgekomen. Op vrijdag 25 mei jl. werd de 'Sleeping Lion' blisterparel aan genodigden gepresenteerd in de Pulchri Studio aan het Lange Voorhout in Den Haag, om geveild te worden door het Venduehuis der Notarissen op 31 mei. Een blisterparel is een natuurlijke parel die tijdens de vorming de mantel van het weekdier heeft geperforeerd en vervolgens tegen de binnenkant van de schelp is aangegroeid. De lagen parelmoer zijn rond of onregelmatig, deels parallel aan de schelpwand en zonder menselijke beïnvloeding of inmenging gevormd. Mij was gevraagd om bij de presentatie in Den Haag iets te vertellen over het belang van deze blisterparel en over het onderzoek dat hieraan is verricht, met een persoonlijke noot. In dit artikel geef ik hiervan een samenvatting.

Fascinerende geschiedenis

Al twintig jaar geleden, in 1998, kreeg ik de 'Sleeping Lion' voor het eerst onder ogen. Ik werkte toen een aantal jaren voor Naturalis en we waren net verhuisd naar het nieuwe gebouw aan de Darwinweg in Leiden. Dit was lang nadat mijn vader, Piet Zwaan, destijds werkzaam bij het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie, de parel had bekeken, in 1979. Hij zag toen onmiddellijk in dat dit een uniek natuurhistorisch object betrof en vond dat het object tentoongesteld zou moeten worden.

Ik was direct gefascineerd door de grootte van deze grillige, blisterparel (de vorm wordt 'barok' genoemd), de uitstekende conditie van het parelmoer en de subtiele glans en het kleurspel aan het oppervlak (het 'orient'), dat vooral met een loep of microscoop goed te zien was.

Gaandeweg werd het duidelijk dat de geschiedenis van de parel minstens zo fascinerend was, met een heel duidelijke Nederlandse inbreng. Ik denk met veel plezier terug aan de keren dat we de Sleeping Lion hebben mogen tentoonstellen in Naturalis (afb. 1) en waardeer het zeer dat de toenmalige eigenaar, Herman Dommisse, ons tijd heeft gegund om de parel in detail te bestuderen.

Afb. 2. Rechts: een tekening uit 1778 van de 'Slapende Leeuw', met links een afbeelding uit 2014 van dezelfde parel. Foto: Hanco Zwaan/NEL.

Stadsarchief Amsterdam

Het hele verhaal over de blisterparel is opgetekend in de veiling-catalogus Venduehuis, mei 2018, die ook afdrucken van eerdere publicaties bevat. Hier noem ik slechts een aantal facetten die mij zijn opgevallen.

Allereerst de ontdekking van het historische document in het Stadsarchief Amsterdam, met deze notitie: "Van een zeer bekend VORSTELYK KABINETSTUK, zynde een PAAREL, weegende 578 Caraat, verbeeldende een SLAAPENDE LEEUW, waar van geen weergade bekend is, alzo uyt de Natuur dusdanig gewaffen is".

Afb. 1. De 'Slapende leeuw', een natuurlijke blisterparel van bijna 119 gram, met een grillige barokvorm, zoals tentoongesteld in Naturalis in 2013. Foto: Amsterdam Pearl Society.

De parel was nagelaten door H.C. Sander, en werd geveild in De Munt in Amsterdam, op 26 augustus 1778. Bij deze notitie zat een gedetailleerde tekening van de parel, die precies overeen kwam met de parel die wij op dat moment in onze handen hadden voor onderzoek! Afb. 2.

Dit loste onmiddellijk het probleem op die de eigenaar destijds had om een goede naam te geven aan het object. Eerder leken gewicht en vorm sterk te lijken op vroege schetsen van de Arco Valley-parel, die sinds 1700 lange tijd in het bezit was geweest van een Italiaanse familie. De Arco Valley-parel dook echter plotseling op en werd geveild in Abu Dhabi, en hiermee was direct helder dat het hier echt om een heel andere parel ging. Daarnaast werd op basis van de gegevens uit het Stadsarchief Amsterdam duidelijk dat de heer H.C. Sander hoofdboekhouder was bij de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), tussen 1760 en 1770, gevestigd in Batavia (nu Jakarta), op Java. In een heel andere bron, NB een oud Engels receptenboek voor eetbare schelpdieren, stond geschreven dat de 'Sleeping Lion' alweer een jaar later, in 1779, was verkocht in St. Petersburg. Dit betekende dat de parel daar twee keer is geweest: een latere Nederlandse eigenaar, Louis van Kooten, nam de parel namelijk mee naar Fabergé in St. Petersburg, ergens tussen 1910 en 1914.

Gewicht en kleur

Ook viel mij het gewicht van deze extreem grote blisterparel op. Hoewel de parel uitstekend te herkennen was op de tekening, werd vermeld dat het gewicht 578 karaat was. Maar deze parel woog 593 karaat. Hoe kon dit verschil verklaard worden?

De metrische karaat zoals we die nu kennen (1 karaat = 200 milligram) werd pas een standaard in het begin van de 20e eeuw. Voor die tijd kon het gewicht licht variëren, afhankelijk van de regio in Europa. Om het vermelde gewicht te verklaren, moet het karaatgewicht dat in 1778 gebruikt is ongeveer 205,3 milligram zijn geweest. Dit is precies het gewicht van de 'Londen karaat' en ligt heel dichtbij de 'Amsterdam karaat', zoals we die kennen uit bronnen aan het eind van de 19e eeuw (vergelijk tabel 1).

Kijkend naar de kleur en 'orient' van deze blisterparel, zou je op het eerste gezicht verwachten dat de parel is gevormd in een grote pareloester, ergens in de Perzische Golf of de Rode Zee. De 'Sleeping Lion' produceert echter een crème-witte kleur (fluoresceert) onder invloed van röntgenstraling. Dit is één van de kenmerken van parels afkomstig uit zoetwater, met name die uit Amerika, China en Japan. Ook zit er relatief veel mangaan in het parelmoer, wat een zoetwateroorsprong bevestigt.

Parels worden vaak doorgelicht om de interne structuur te bekijken, vaak in slechts twee of drie richtingen. De meest moderne techniek is hoge resolutie röntgen micro-computer tomografie scanning (beter bekend als 'micro-CT-scanning'). Deze techniek wordt veelvuldig gebruikt voor verschillende onderzoeksvragen in Naturalis en wordt ook steeds vaker ingezet bij het parelonderzoek in het NEL.

Door micro-CT-scanning toe te passen, waren wij in staat om de interne structuur van deze blisterparel in veel groter detail zichtbaar te maken, zelfs in elke denkbare richting. Het bevestigde de verwachting dat de parel een solide (dus niet hol van binnen), natuurlijk gevormde blisterparel is.

Het gewicht en afmetingen van deze parel (118,65 gram; ongeveer 70x43x39 mm) komt overeen met die van enkele andere historische barokparels van vergelijkbare grootte: de 'pearl of Asia', met een gewicht van 121 gram, de al genoemde 'Arco Valley-pearl' van 115 gram en de 'Hope pearl' van 90 gram. Maar voor zover we weten, zijn deze blisterparels alle van zoutwater en niet van zoetwaterorigine.

Maar welk parelvormend schaaldier levend in zoetwater kan dan een blisterparel van deze uitzonderlijke grootte vormen? We moeten dan denken aan enkele grotere zoetwatermosselen van de Unionidae familie, zoals de soorten *Cristaria plicata* (schelpen tot 30 cm), of *Hyriopsis schlegeli* en *Hyriopsis cumingi* (schelpen tot 25 cm, afb. 3), die alle drie in Japan en China voor-

komen (de *Hyriopsis*-soorten worden tegenwoordig met name in China veel gebruikt voor het kweken van zoetwaterparels). Een andere mogelijkheid zou de zogenaamde 'wasbord' (*Megaloniais gigantea*) zijn, een weekdier die leeft in de Mississippi. Wit is echter de meest voorkomende kleur van zoetwaterparels uit Noord-Amerika, terwijl de natuurlijke zoetwaterparels uit Japan en China gewoonlijk juist een crèmekleur hebben. Dit lijkt te suggereren dat het waarschijnlijker is dat deze blisterparel ergens in Oost-Azië gevormd is.

Bakermat Oost-Azië

Vroege bronnen geven aan dat hier inderdaad heel grote parels gevonden werden. Al in 200 v.Chr. werd een "10 cm parel" verkocht in Shaoxing, in het noordoosten van de provincie Zhejiang (Oost-China). In 1676 schreef de Franse edelstenenhandelaar Jean-Baptiste Tavernier over parels die de Nederlanders meebrachten uit Japan: "Ze kwamen uit prachtig water, en sommige waren erg groot, maar alle barok". Ook waren er in 1860 veel prachtige parels van "flinke omvang en mooie glans en meestal geelachtig van kleur" aangetroffen in het zomerpaleis van de Chinese keizer (Qing dynastie) in Beijing. Behalve deze bronnen, die aangeven dat er juist in China en Japan grote barokparels gevonden werden die hun weg naar Europa leken te vinden, wijst het onderschrift "Oosterse parel" bij de tekening in dezelfde richting, alsook het metalen doosje dat bij de parel hoort. Het lijkt er dus op dat de 'Sleeping Lion' vanuit China of Japan, via Batavia, in Amsterdam is terechtgekomen. Na een omweg via St. Petersburg en Italië ging het daar een eeuw later (1867) opnieuw naar toe, om er tot dit jaar te blijven. Onder veel en wereldwijde mediabelangstelling werd de 'Sleeping Lion' zoals gezegd geveild op 31 mei 2018, voor € 320.000,- (exclusief opgeld) en is gekocht door een Japanse handelaar. Na 240 jaar is deze parel dus weer terug naar de oorsprong, het Verre Oosten.

Literatuur

Dommissie H.A., 2018. The Sleeping Lion Pearl – Veiling catalogus Venduehuis der Notarissen, Den Haag.

Zwaan J.C., Marel D.M. van der, Dommissie H.A. 2014. The 'Sleeping Lion' Baroque Pearl: An Update. *Journal of Gemmology* 34: 248-253.

Zwaan, J.C. and Dommissie, H.A., 2009. A description and history of one of the largest nacreous pearls in the world. *The Journal of Gemmology*, 31, No.5-8: 196-202.

Karaat als gewichtseenheid in Europese handelscentra in de 19e eeuw*

Bologna	188.600 mg
Florence	197.200 mg
Leipzig	205.000 mg
Londen	205.300 mg
Madrid	205.393 mg
Merlijn	205.440 mg
Parijs	205.500 mg
Amsterdam	205.700 mg
Lissabon	205.750 mg
Frankfurt am Mains	205.770 mg
Wenen	206.130 mg
Turijn	213.500 mg
Livorno (Leghorn)	215.990 mg

Tabel 1 Het karaatgewicht voor standaardisatie in het begin van de 20e eeuw. *Volgens Lenzen, G., 1970. *The history of diamond production and the diamond trade*. Vertaling door F. Bradley, Barrie and Jenkins, London. 230 pp.

Afb. 3. *Hyriopsis cumingi* is een mossel die 25 cm lang kan worden en tegenwoordig veel gebruikt wordt in China om zoetwaterparels te kweken. Het is mogelijk de soort waarin de 'Sleeping Lion' oorspronkelijk gevormd is. Suzhou, China. Foto: Hanco Zwaan/NEL.